

یادداشت/ صنعت نیشکر و الزامات توسعه پایدار به قلم احسان سپهوند

استان خوزستان پیش از اینکه به عنوان یک استان صنعتی و نفتی برای کشور شناخته شده باشد؛ به واسطه جلگه مسطح و خاک حاصلخیزش، از قرن ها پیش مرکز تولیدات زراعی و باغی بوده است. وجود رودهای پر آب و شرایط آب و هوایی مستعد کشت و کار در خوزستان، امکان کاشت سه تا چهار محصول کشاورزی در طول یک سال زراعی را فراهم آورده که در نوع خود بی نظیر است.

امروزه رشد روزافزون جمعیت، سبب نیاز بیشتر بشر به عوامل تولید شده و موجبات گسترش تولیدات کشاورزی را فراهم آورده که به تبع آن تاثیرات سوء بر محیط زیست پدیدار کرده است.

بر اساس آموزه ها، تولید تنها راه حفظ و توسعه ساختار اقتصادی کشور است. اما هیچ متفکری به صرف توسعه اقتصادی یک جامعه را پیشرو و توانمند نمی داند. به عبارتی افزایش تولید و بهبود رفاه اقتصادی در سطح یک کشور، متضمن دستیابی به کشوری پیشرفته نیست؛ زیرا که در مفاهیم توسعه، علاوه بر توسعه اقتصادی که ناظر به ابزارهای تولید مانند نیروی کار، اداوات و زمین است؛ ما با توسعه پایدار که ناظر بر حفظ منابع تولید برای نسل های آینده است روبرو هستیم.

کشاورزی پایدار، روندی است که ضمن مدیریت صحیح و استفاده از منابع برای تأمین نیازهای بشر، کیفیت محیط زیست و ذخایر منابع طبیعی را افزایش می دهد. همچنین این کارکرد از نظر اقتصادی پویا بوده و مواد غذایی حاصل از آن، اثرات سوء بر زندگی بشر ندارند و در حفظ و مراقبت از منابع برای نسل های آینده نیز کوشش شده است.

در این میان، صنایع بزرگ کشاورزی مانند طرح های کشت و صنعت نیشکر در کنار کشاورزان خرده پا، رونق چشم گیری را در بخش اقتصادی استان به وجود آورده اند اما با وجود منافع کلان اقتصادی، در صورت عدم توجه به توسعه پایدار می توانند عواقب ناگواری بر زندگی نسل های آینده داشته باشند.

طرح هایی که سالیانه هزاران دلار به تولید ناخالص ملی می افزایند و ضمن ایجاد اشتغال برای استان خوزستان و پایداری چرخه اقتصاد کشور در بُعد کلان، معیشت کارکنان و تقویت بخش تقاضا در اقتصاد خرد را ضمانت می کنند.

با وجود این، روشن می شود که افزایش تولید با از دست دادن منابع نمی تواند برای حاکمیت یک کشور موفقیت و دستیابی به هدف محسوب شود؛ زیرا که در جریان تولید از شاخصه های توسعه پایدار چشم پوشی شده است. همچنان که قطع کامل درختان یک جنگل علیرغم افزایش درآمد ملی در کوتاه مدت، نمی تواند موفقیت در نظر گرفته شود.

بنابر مطالب پیشین، شرکت توسعه نیشکر و صنایع جانبی به مثابه کارخانه عظیم کشاورزی ایران می تواند فرصت و یا تهدیدی جدی برای استان خوزستان باشد.

در علم کشاورزی روند تولید متشکل از سه بخش کاشت، داشت و برداشت است و لزوم توجه به محیط زیست در هر سه مرحله بسیار ضروری است.

پایبندی بر رعایت شاخصه های توسعه پایدار در برخی از رویه های این شرکت عظیم نشان می دهد در کنار تولید، اقدامات قابل توجهی برای حفظ محیط زیست استان صورت گرفته است.

از دهه ۱۹۷۰ به بعد که اهمیت تالابها در سطح جهان مطرح شد، این نتیجه به دست آمد که تعریف تالاب بسیار با اهمیت تر از تعریف هر اکوسیستم دیگری می باشد.

تالاب نیشکر یا ناصری یکی از مجموعه تلاش های زیست محیطی شرکت

توسعه نیشکر و صنایع جانبی است. این تالاب حاصل تجمع زهاب هایی است که در نتیجه آب شویی و آماده سازی اراضی برای کشت نیشکر مورد استفاده قرار گرفته اند. تالاب نیشکر در مساحتی معادل ۱۸ هزار هکتار در محدوده نوار مرزی ایران و عراق و در حوزه شهرستان خرمشهر از زهاب های کشت و صنعت های نیشکر امیرکبیر و میرزا کوچک خان در زمین های بایر و موات و بیابانی منطقه تشکیل شده است.

از این رو، علیرغم صدماتی که تولید در ابعاد وسیع یک شرکت کشاورزی همپای شرکت توسعه در مواردی مانند شوری خاک، آلودگی آب و از بین رفتن تنوع زیستی منطقه می تواند بر زیست بوم منطقه ایجاد کند؛ تالاب نیشکر اکوسیستمی با پتانسیل صیادی، گردشگری و میزبانی گونه پرندگان مهاجر را فراهم آورده که در نوع خود بسیار قابل توجه است.

از آنجایی که خاک منطقه دارای نمک فراوان بوده به شکلی که به لحاظ پوشش گیاهی، از ضعیف ترین پوشش برخوردار بوده و امکان کشاورزی نیز در این اراضی ممکن نبوده است؛ از اینرو هدایت زه آب ها به این منطقه با در نظر گرفتن این شرایط و تبدیل این اراضی به زیست بومی آبی و پتانسیل مناسب گیاهی و جانوری کمک شایانی به بیابان زدایی کرده است.

تالاب نیشکر گونه هایی شامل گیاهان، جانوران، میکروبها و طیف و دامنه ای از موجودات تطابق یافته با شرایط مرطوب یا خشک را به طور اختیاری (facultative)، تا آنهایی که تنها در شرایط مرطوب به طور اجباری (obligate) زندگی می کنند را دارست. گیاهان رشد کرده در بستر تالاب از نوع گیاهان پرستار تالابی هستند که نقش تغذیه کننده و پناهگاه جانوران تالاب را بازی می کنند و برای پایداری محیط زیست خوزستان بسیار کارآمد هستند.

مساله قابل توجه در کنار اثرات محیط زیستی تالاب نیشکر وجه اقتصادی آن است. جالب اینجاست که در این تالاب گونه های مختلفی از ماهی های خوراکی وجود دارند که تعداد زیادی از ماهیگیران بومی از طریق صید و فروش شان ارتزاق می کنند. از سویی وجود مناظر زیبای طبیعی در کنار وجود حیات وحش مخصوص و مهاجرت پرندگان تالاب زی امکان توسعه صنعت اقتصادی جهانگردی و بوم گردشگری را به وجود آورده است.

شرکت توسعه نیشکر و صنایع جانبی در کنار مدیریت زه آب با ایجاد تالاب، در کلیه تصفیه خانه هایش با بهره گیری از تصفیه خانه های UASB با سیستم بیولوژیک کمترین اثرات سوء در محیط زیست مناطق همجوار و پایین دست برجای می گذارد؛ حال اینکه در بخش های از همین زه آب ها کشت های مختلفی از جمله گندم و کلزا صورت می گیرد که البته در سال جاری به خاطر وضعیت خشکسالی شدید، زه آب حاصل از آبیاری مزارع بالادست با استفاده از روش های کاربردی مجدداً به چرخه تولید و آبیاری مزارع باز می گردد که در نوع خود روش مدیریتی تلفیقی جدیدی است.

همانطور که پیشتر عنوان شد، در مجموع وجود صنایع عظیم در خوزستان نمی تواند به تنهایی عامل توسعه باشد مگر با در نظر گرفتن الزامات زیست محیطی تا اینکه چرخ صنعت همچنان برای نسل های آینده در گردش بماند.